

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր

ԼՈՅՍ Է ՏԵՍՆՈՒՄ ԿԻՐԱԿԻ ԵՒ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՕՐԵՐԸ

ԲԱՅԻՍԻ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՓԱՅԼԱԿ

Քաղաքական, հասարակական ու գրական լրագիր
լոյս է տեսնում առ այժմ շաբաթական երկու անգամ

Բաժանորդագիրն է. տարեկան 3 ռ. կէս տարւանք—1 ռ. 50 կ.
ամսական —35 կ.

ՆԱԽԱՆՁԻՆ ՀԱՄԱՐՆԵՐՆ ԵՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Մեր Հասցէն՝ Шуша, редакция газеты „ПАЙЛАКЪ“.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԶԷ ԸՆԴՈՒՆԻՈՒՄ

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԻՆ ՆՊԱՍ-
ՏԵՆՈՒ ԳՈՐԾԸ

Շուտով կսկսեն գիւղացիների ա-
մառայ աշխատանքները. յունիսի ըս-
կզքներին Գանձակի նահանգի դաշտա-
յին մասերում հացորոյների մի քանի
տեսակները հասունանում են. սովորա-
կան ժամանակ տեղական ձեռքերը չեն
բաւականանում այդ աշխատանքները
կատարելու. ուստի լեռնային մասի
բնակիչներն և Պարսկաստանից եկած
մշակները դիմում են գիւղերն՝ այդ
աշխատանքներին մասնակցելու, որով
խիստ թեթեւանում է գիւղացու ամառ-
այ գործն և հացահատիկներն էլ իւր
ժամանակին հաւաքւում են: Անցեալ
ամառ թէև գիւղացորդ աշխատող ձեռ-
քերը սովորականին համեմատ քիչ էին
բայց և այնպէս դաշտային աշխա-
տանքների մեծ մասը վերջացած էր,
երբ պատերազմը սկսեց, ուստի առանց
մեծամեծ դժուարութեանց գիւղացին
կարողացաւ դաշտից սուռն բերել տար-
ւայ պարէնը: Ներկայումս հանգամանք-
ները բաւական փոխել են և եթէ զըր-
սից որեւէ օգնութիւն չլինի, դժուար թէ
հնարաւոր լինի ամառայ աշխատանք-
ներն իւր ժամանակին վերջացնել:
Նախ պիտի ի նկատի ունենալ, որ ե-
րիտասարդ և գործին ընդունակ գիւ-
ղացիութեան մեծ մասը պատերազմի
դաշտումն է, միւս մասն՝ օտարութեան
մէջ, իսկ Պարսկաստանի մշակները
քաղաքներում աւելի լաւ աշխատավարձ
ստանալով՝ դժուար թէ նախկին տարի-
ներին պէս գիւղերը դիմեն. հետևապէս
աշխատող ձեռքերի անագին պակասու-
թիւն պիտի զգացւի, մանաւանդ եթէ
աչքի առաջ ունենանք այն հանգաման-
քը, որ շուտով 1916 թ. գինւորակոչն
էլ պիտի տեղի ունենայ: Այդպիսի
պայմաններում գիւղացիներին օգնու-
թեան հասնելու գործը միանգամայն
անյիտաձգելի և առօրեայ խնդիր է, ո-
րով պիտի զբաղւի մեր ինտելիգենցիան:

Օգնութիւնը պիտի լինի զործնական,
ուրիշ կերպ դժուար թէ յաջող հետևան-
քի հասնենք. առհասարակ մեր գիւղա-
ցիները դեռ ևս շատ հեռու են միու-
թեամբ որեւէ գործ յաջող կերպով ա-
ռաջ տանելու. ընդհակառակն, նոքա
ձգտում են միմիանցից զատ զատ աշ-
խատել, ամեն մէկը ջանք է թափում
իւր բաժինը շատացնել, իւր սեփական

գործը վերջացնել. ձիւտ է, նոքա էլ գի-
տակցում են ուրիշին օգնութեան հաս-
նելու անհրաժեշտութիւնը, հազազիւտ
դէպքերում նոքա էլ ձեռք են մեկնում
օգնութեան կարօտ հարեանին, բայց
այդ բոլորը կատարւում է պատահա-
կան կերպով, և այն ժամանակ միայն,
երբ գիւղացին իր դաշտային աշխա-
տանքը վերջացնում է և ապա թէ մոտ-
ժում ուրիշի մասին. այսպիսի դէպքում
շատ անգամ օգնութիւնն արդէն ուշա-
ցած է լինում. յամենայն դէպս եթէ
թողնենք, որ գիւղացիներն իրանք
կազմակերպեն միմիանց օգնելու գոր-
ծը, դա կը նշանակէ պատահականու-
թեան յանձնել գիւղացիների մօտիկ
ապագայի կենսական անհրաժեշտ կա-
րիքը: Միւս կողմից որքան էլ գրելու
կամ խօսելու լինինք, թէ ինչ միջոցով
պիտի դաշտային աշխատանքները կա-
տարել, դա գիւղացիների համար իրա-
կան նշանակութիւն ունենալ չի կարող.
գիւղացին լսում է ուրիշների բարի
խորտները, հաւանում է, բայց իրա-
գործելու պատրաստութիւն չունի: Ի
նկատի ունենալով վերոյիշեալ բոլոր
հանգամանքները, մենք անհրաժեշտ ենք
գտնում իրական հողի վրայ դնել գիւ-
ղացիների դաշտային աշխատանքներին
օգնելու գործը: Պէտք է մեր դպրոցա-
կան երիտասարդութիւնը, նաև ազատ
ինտելիգենտ ոյժերը գիւղերը դիմեն
և անձամբ կազմակերպեն գիւղացինե-
րի միմիանց օգնելու անհրաժեշտ խն-
դիրը. կարելի է դոցանից մէկ-մէկ,
կամ երկու-երկու ուղարկել այս կամ
այն շրջանն՝ որոշ ինստրուկցիա տալով
նոցա. այդ գործը յաջողութիւն կունե-
նայ, եթէ որեւէ մի հաստատութիւն իւր
վրայ վերցնէր այդ գործի կազմակեր-
պութիւնը. միւս կողմից տեղական իշ-
խանութիւնը պիտի օգնութեան գալ
գիւղերը գնացող այդ երիտասարդնե-
րին, պէտք է, այսպէս կոչւած, նոցա
միսիային պաշտօնական կերպարանք
տալ, որպէսզի գիւղացիները լսեն նոցա
և փոխադարձ համաձայնութեամբ ու
ընդհանուր սիրութեամբ գործը յաջողու-
թեամբ առաջ տանին: Եթէ թողնենք
գործը նոյն դրութեան մէջ և բաւակա-
նանանք միայն խօսքով, գիւղացիների
ցաւին ոչ մի կերպ օգնել չենք կարող.
պէտք է շտապել, քանի դեռ ուշ չէ:

Գիւղացի

ԵՐԶԵՎԱՆՔՆԵՐ

ՕՐՈՎ ԱՊՐԵՑԵՔ...

Ասում են. Շուշին իւր լեռնային մա-
քուր առողջարար օդի շնորհիւ կարող
է հիանալի կուրօքա դառնալ: Եւ մեր
քաղաքի հայրերը ծրագրեր են կազ-
մում. աշխատում են, որ Շուշին ար-
ժանանայ այն օրին, երբ դէպի մեր
բարձրաւանդակն ամեն ամառ գալին
ոչ միայն բնիկ շուշեցիներ, այլ և հա-
ղարաւոր օտար հիւանդներ ու առողջ-
ներ շնչելու մաքուր օդ, կազդուրելու
լեռնային կլիմայով:

Յիրաւի, խիստ մաքուր, անապական
օդ ունի Շուշին. խիստ առողջարար,
կազդուրիչ է նրա կլիման:

Ոչ թէ տրամաբանական, թէ օրինակ
ապացոյցներ, այլ էքսպերիմենտալ,
փորձնական եղանակով ապացոյցներ
կան այդ մասին:

Արդէն փորձերը կատարւած են և
այն էլ շատ յաջող, փառաւոր:

Եւ փորձեր անողները ոչ թէ բժիշկ-
ներ, մասնագէտ պրօֆեսորներ են. ոչ,
այլ Շուշու հարազատ, պարզ զաւակ-
ներ, որոնք այնքան հոգատար են դէպի
մայրենի քաղաքի բարգաւաճումը:

Մեր թեմի հոգաբարձուներն և
միշտ մեր հոգու փրկութեան համար
աղօթող եկեղեցական հայրերը, որոնց
յանձնւած է հայ չարաբաստիկ դպրոց-
ների բաղը...

Նրանք խորն համոզւած են, թէ
Շուշու օդն այնքան լաւ է ու կենսա-
տու, որ միանգամայն աւելորդ է ու-
սուցիչներին իրենց հասանելի բոճիկ-
ները տալ:

Ուսուցիչներն իզուր տեղ այդ փո-
ղիւր պիտի վառեն հացի, մսի, բնա-
կարանի և հազար ու մի այսպիսի գի-
ւիւնների:

Մանաւանդ որ հիմա մթերքներն էլ
անշափ թանկացել են ու սպառնում
են էլ աւելի թանկանալու. նւթական
ապրուստն այնքան դժուարացել է և էլ
աւելի պիտի դժուարանայ:

Եւ այդ փորձը փառաւոր հետևանք-
ներ է ունենում:

Երբորդ ամիսն է արդէն, որ թեմա-
կան և այլ դպրոցներն ուսուցիչներն
առաց մի կողմէկ ստանալու, դարձի են
այդպիսի հետաքրքիր փորձերի առա-
կայ. նրանք իրենց կենդանի օրինա-
կով անհրաժեշտ ապացոյց են ծառա-
յում, թէ որքան առողջարար, որքան
բարեւար է Շուշու օդը:

Նրանք, անյադ, օրնիրուն ծծում,
կլանում են այդ կենսատու օդը, իրենց
այտերը կարմրացնում, իրենց էներ-
գիան բազմապատկում:

Նրանք աւելորդ են գտնում այլևս
հացի, մսի, բնականի պահանջը.
Բարձրանում են բուլւարը կամ Գեր-
ծի գիւղի, զմայլում Շուշու տեսի-
կների՝ դայլայիկներով և գոհունակու-
թեամբ կերակրւում են... օդով:

Նրանք պիտի իզուր 10 կոպ. տային
մի բեռ պղտոր անհամ ջրին. իսկ այժմ
ծարաւը կտորելու համար կուլ են տա-
լիս ախորժակով մաքուր շուշու օդը...
օդի հետ՝ իրենց թուրքը...

Նրանք դատարկ տեղը պէտք է փող
ծախսէին բաղանիսի ու լւացքի. իսկ
այժմ Ազամի զգեստով արեալին վան-
նաներ կընդունեն:

Երջանիկ մարդիկ, որոնք դիտեն օ-
դով այդպէս լաւ ապրել:

Եւ արդարացիւ լաթինական հնա-
ցած ու արդէն անհամացած առածը՝
mens sana in corpore sano—առողջ
միտքը առողջ մարմնում...

Երջանիկ մարդիկ, որոնց հազար ե-
րանի կրտան շնորհաստանի ֆակիրնե-
րը, երբ 40 օր շարունակ առանց պա-
տառ սննդի ու ջրի ծով են պահում.
երանի կը տան, որովհետեւ իրենք զուրկ
են Շուշու պէս մաքուր, առողջ օդից
և իրենց շունչն պահում են սրբազան
Գանդէսի ճահիճների նիւսած օդով:

Երջանիկ հայ ուսուցիչներ, ծծեցէք,
կլանեցէք օդը. մաքուր, անապական
կենսատու օդը ի փառս «կուրօք»
դարձող Շուշու:

Բայց մի փոքր չափաւոր դարձէք.
հարկ չկայ այնքան ազա՛ն լինելու:

Ապա թէ ոչ ձրի օդը ծծելով, հա-
ծծելով, դուք վերջիվերջոյ այնպէս կը-
գերանաք, այնպիսի տրգած փոր կը-
ստանաք:

Որ վախենում եմ, թէ ձեր հոգա-
բարձուներն ու ձեր և մեր հոգու փրկ-
ութեան համար աղօթող սուրբ հայ-
րերը վառեն նախանձով:

Բարի թէ՛ չար, այդ միևնոյն է:
Նիմանդ

ՔԱՂԱՔԻ ԳՈՐԾԵՐԻՑ

Արեան ու կրակի այս դաժան օրե-
րին անգամ մեծ Ռուսաստանը
գուրգուրանքով ու փափայանքով
է վերաբերւում կրթական գործին: Քա-
ղաքային ինքնավարութիւններն ու
մասնաւոր հիմնարկութիւններն իրենց
հերթին չեն զլանում ընդառաջ գնալու
նրան: Այսպէս լինելով հանդերձ ցաւ
է պատճառում մեզ, երբ տեսնում ենք,
որ Շուշու պէս մի բազմաբնակ քաղա-
քում փակւում են առանց այն էլ սա-
կաւաթիւ դպրոցներից մէկի դռները:
Թիւրքաց թաղում գտնող 7-րդ տար-
րական դպրոցի գոյութիւնն ինչ-ինչ
պատճառներից դադարւում է և փողոց
են նետւում մի քանի տասնեակ աշա-
կերտներ: Գանձակի նահանգի ժողո-
վրդական դպրոցների տեսուչ պ. Պե-
տրունին ի քրտէ ցանկանալով յառաջ
տանելու կրթական գործը, իր պաշտօ-
նավարութեան երեք—չորս տարւայ
ընթացքում քաղաքիս տարրական դը-
պրոցների թիւը 2-ից հասցրել է 8-ի:
Այսուամենայնիւ մենք կարծում ենք,
որ քաղաքային ինքնավարութիւնն էլ
իր հերթին անտարակոյս պիտի աջակ-
ցէ նրան, այլ ոչ թէ սառնասրտու-
թեամբ վերաբերւի դպրոցի փակմանը:

Մեր նպատակն է այս գրութեամբ
բանիմաց հասարակութեան ուշադրու-
թիւնը հրաւիրելու, որը պարտաւոր է
ամեն ջանք գործ դնելու, դպրոցին
սպառնացող վտանգի առաջն առնելու,
քանի ուշ չէ:
Պ. Պետրունինը դպրոցի փակման հար-

ցը թողել է առկա, մինչև սեպտեմբեր, յուսարով, որ քաղաքիս ձեռնհաս ղեկավարները միջոցներ ձեռք կառնեն նիւթական օժանդակութիւն տալու զբարեկեցին, որը կայանում է միմիայն մի յարմար շինութեան տարեկան վարձն ապահովելու մէջ:

Լիայոյս ենք, որ մեր նոր քաղաքագլուխը՝ պ. Շահնազարեանն իր բարե-նորոգումները թիւն կաւելացնի նաև 7-րդ դպրոցի հարցը:

Ձեռք կարող այստեղ մեր դարձանքը չյայտնել զբացի թուրք լինելիցէն-ցիային, որը այս դպրոցի փակմանը նախում է վերին աստիճանի դատապարտելի անարբերութեամբ:

Տ. Միքայէլեան

ՓԱԽԱՌԱԿԱՆ ՅԱԽԵՐԻՑ

VI

Պաւստական անմխիթար իրականութեան բազմապիսի ցաւերն ուսումնասիրողի ուշադրութիւնից չէ կարող վրիպել նաև դարերից ի վեր գոյութիւն ունեցող «քելէխ» տնաքանդ սովորութիւնը, որը գիւղական կեանքում խոշոր չարութիւն դարձած ձիւղ է, մեր մամուլը շատ անգամ է առիթ ունեցել ցայտուն օրինակներով հաստատել այդ սովորութեան վնասակարութիւնը, թէ ինչպէս «քելէխ»-ի պատճառով առանց այն էլ չքուր գիւղացու տնտեսութիւնը քայքայուում է, միևնոյն ժամանակ բացատրելով «քելէխ»-ի միանգամայն ի դուր և աննպատակաւարմար լինելն, որ կարելի է վտառնակ «քելէխ»-ի ուրիշ բարեգործութիւն անել և դրանով յաւերժացնել ննջեցեալի յիշատակը աւելի փառաւոր կերպով, սակայն այդ ամենը մնացել է ձայն ընկած յանապատի», առանց դրական հետեւանքի: Եւ սա մի աւելորդ անգամ գալիս է հաստատելու մեր գիւղացիների տգիտութիւնն և իր չարն ու բարին հասկանալու գիտակցութիւնից զուրկ լինելը:

Պիւղերում, ինչպէս և շատ քաղաքներում, զեռ ևս այն կարծիքն է տիրում, թէ «մեռնիւց» չտալով՝ նշանակում է անպատեղ մեռելի յիշատակը, նշանակում է մեռելն անշուք և անփառունակ կերպով է թաղւում: Եւ այսպէս տեսնում ես ունեւորն ու չուներն առանց խնայելու «քելէխ»-ի համար՝ ծախքեր է, որ անում են: Ունեւորն ասինք դիմանում է ծախքերին, իսկ չուները պարտքերի տակ է ընկնում և աշխատում է ըստ կարելոյն ետ չմնալ իր ունեւոր հարեանից, կարծելով թէ զբանով իր արժանապատուութիւնն ու նամուսն բարձր է դասում: Սակայն ժողովրդական հասարակ առածն ասում է՝ «ճանապարհից դուրս գալն այնքան չէ ամօթ ինչքան չգալն»: Ամօթ կը լինի այսուհետեւ ևս այդ սոգիդ և միանգամայն վնասակար սովորութեան պահպանելը: Եւ այդ մանաւանդ ներկայումս, երբ հասարակական միացեալ ոյժերով բոլորը պայքարում են տնտեսական ճգնաժամի դէմ, երբ աւելորդ ծախքեր անելը տնտեսական քայքայումն է առաջ բերում, երբ, վերջապէս, օր-օրի վրայ թանկացող կենսական մթերքներն ծանր պայմաններով մէջ է զրել ժողովրդի, առաւել ևս պահանջւում է խոյս տալ աւելորդ եւ անտեղի ծախքերից:

Սակայն կայ մի հանգամանք, որը ինչպէս փորձն է ցոյց տալի, թերևս արդելառիթ հանդիսանայ «քելէխ»-ի սովորութիւնը վերացնելուն: Դա այն է, որ գիւղերում, որկրամոլութիւնն այն աստիճան է գերի դարձրել և միևնոյն ժամանակ ստորացրել մարդկանց, որ առանց «քելէխ»-ի ննջեցեալի վրայ չեն գնում և՛ այդպիսով՝ մխիթարանք:

չեն տալիս սգաւորին: Պատահել են գէպեր, որ ննջեցեալի յուղարկւորները թիւր գոնէ այնքան չէ եղել, որ կարելի լինի զագաղը տանել մինչև գերեզմանատուն:

Դէ որ խնայում են իրանց մեռելի վրայ հաց տալու, էլ ես ինչո՞ւ գրեմ:

Եւ այդ հանգամանքը շատերին հարկադրել է, հակառակ իրանց կամքի, պահպանել «քելէխ» ի սովորութիւնը:

Սրանից հետեւում է, որ «քելէխ»-ի դէմ մաքառողներն իրանց գործունէութեան ասարիքում նախ պէտք է գիւղական ուսմիկ ժողովրդին հասկացնեն «քելէխ»-ի պատճառած տնտեսական վնասները, որ նրա աւելորդ ու աննպատակաւարմար լինելն և ապա համարձակ կերպով անարգանքի սիւնին դրանք այն տպէտ որկրամոլներին, որոնք նպատակում են այդ սոգիդ սովորութիւնը պահպանելուն:

Ա. Ասլանեան

ՄԵՐ ՅԱՂԹԱԿԱՆ ՄՈՒՏԵՐԸ ՎԱՆ

«Հորիզոնին» գրում են.

Արագայի կուից յետոյ, տաք և կատաղի կուռ ունեցանք Սօսիւ-Սուի մօտ, թիւրքերին ջարդելուց յետոյ՝ մենք մտանք Բերկրի:

Բերկրում թիւրքերը ամեն տեսակ զազանութիւններ արել էին. չէին խնայել նոյնիսկ ծծկեր երեխաներին և կանանց:

Մի օր մնացինք Բերկրի. միւս օրը, թիւրքերին քշելով գնացինք Ջանիկ և գրաւեցինք Ջանիկ գիւղը: Լիւ անապատից անապատականները մեզ լուր բերին, որ Վանի լճի բոլոր նաւակները գտնւում են հայիրի ձեռքում: Անապատում եղել են 8,000 փախտականներ: Ջանիկից դուրս եկանք և ուղղակի գիմիցինք գէպի Ալուր գիւղը. այդ գիւղից դուրս գալով, մենք առաջագահ ձիււորներս՝ ձաւրայ ընկանք գէպի Վան:

Դեռ չհասած քաղաք, մենք դարձանքով նկատեցինք, որ կարմիր ֆէսերով հագարաւոր «սակիրներ» գալիս են ուղղակի մեզ վրայ: Մենք դիրքեր բռնեցինք և փորձի համար (զեռ կասկածում էինք) սկսեցինք օդի մէջ մի քանի համազարկեր տալ. աւելի դարձացանք, երբ մեզ չպատասխանեցին. մէկ էլ տեսանք, որ երկու ձիււոր «թշնամուց» գատուելով, գալիս են մեզ վրայ: Ո՛րքան մեծ եղաւ մեր զարմանքը, երբ տեսանք, որ եկողները Արամի կողմից ուղարկւած երկու ապստամբներ էին:

Մենք իսկոյն հեծանք ձիերը և դիմեցինք գէպի մեզ գիմաւորելու եկող ապստամբները: Ամենից առաջ գալիս էր Վանի հերոս Արամը իր ամբողջ զինւորական կազմով, յետոյ ապստամբ հայերը և ապա ժողովուրդը: Եղբայրական գրկախառնութիւններից յետոյ մտանք Վան:

Վանի փոշոտ փողոցները ամբողջապէս ծածկւած էին մայիսեան վարդերով և ծաղիկներով. հագարաւոր ձիերը քայլում էին վարդերի և ծաղիկների վրայով: Մեր, երիտասարդ, մեծ, փոքր, առողջ, հաշմանդամ դուրս էին թափւել և ուղիղ շարքերով կանգնած փողոցի երկու կողմերում, մինչև ձայնի վերջին նոտան՝ ըղաւում էին՝ ճշունդ:

Մեր Վան մտնելուց մի քանի օր առաջ՝ թիւրքերը փախչելիս, վառել, այրել և քարուքանդ էին արել իրենց թաղերը, բուն քաղաքը, շուկան և Այգեստանի սյն մասերը, որոնք հեռու են եղել ապստամբների հովանաւորութիւնից:

Ապստամբները գրաւել էին թիւրք կառավարութեան ռազմամթերանոցը,

միջնաբերդը և ռազմական շատ անհրաժեշտ պարագաներ:

Երկու օրից յետոյ, Բիթլիսից եկաւ մի թիւր կտրած հայ օրիորդ, որը պատմում էր այնտեղի կոտորածի մասին: Նրա ասելով, կոտորածը սարքել են կանանաւոր զօրքը, տեղացի թիւրքերը և քրդերը: Կոտորածի միակ պատճառը եղել է Վանի գրաւման լուրը:

ՎԱՆԻ ԳՐԱԽՈՒՄԸ

«ՐԵՍԵՐ. ՇԱ.»-ին հետադրում են.

Տաճիկների և քրդերի մի մասը Վանից փախաւ առազատանաւորով գէպի արեւմուտք, հաւանականաբար գէպի Դատան: Վանայ լճի համարեա ամբողջ հիւսիսային ափը և արեւելեան ափի մեծ մասը գտնւում է մեր ձեռքում:

Սարայից հաճախող տաճիկական զօրամասերը, որոնք տեղաւորւել էին թուրք պարսկական սահմանի վրայ, փակեցին ձորերում ու կիրճերում, որտեղից դժւար թէ կարողանան դուրս ելնել: Նրանց դրութիւնը կրիտիքական է: Թիֆլիս են բերւած 1000 զինու:

Փասաւոր էր Վանի գրաւման գործը: Գնեւրալ Ն-ի գունդն արագ և եռանդուն կերպով անցաւ Թափարիգի լեռնանցքը սարսափելի բուքի ժամանակ, սպրիլի 24-ին, և շարժեց գէպի հարաւ: Թուրքերը մի քանի անգամ աշխատեցին կտրել մեր զօրքի առաջը, առաջ քաշելով ձիււոր համադիւններին և ամրանալով անմատչելի դիրքերում: Ձիււոր համադիւնների յարձակումները միշտ էլ յաջողութեամբ յետ էին մղւում շնորհիւ կազակների սրերի հարձակներին: Հետեւ և թնդանթաձիգ զօրքը, կազակներն ու հայ կամաւորները մի քանի անգամ յետ մղեցին թիւրքերին իրենց դիրքերից:

Ջարդւած թիւրքերն ու համադիւնները ամենամեծ ընդդիմութիւն ցոյց տուցին Բերկրի-Վալի մօտ, անմատչելի լեռներով ապահովւած մի արտասովոր ուժեղ դիրքում: Ամբողջ օրւայ հրացանա-թնդանթաձիւն կուից յետոյ՝ մեր զօրքերը յաջողեցին քշել թուրքերին այդ դիրքից:

Վանի վիճակն արդէն որոշւած էր, բայց թիւրքերը շարունակում էին ընդդիմութիւն ցոյց տալ: Ամսոյս 2-ին միայն մեր զօրքերը հասան Ջանիկ՝ երկու օրում 30 վերստ ճանապարհ կտրելով և անդադարիւրէն աշխատեցին շարժեցին գէպի Աստարի, որտեղից մինչև Վան մնում էր 40 վերստ, որն անցան 4 օրում: Վերջապէս ամսի 6-ին, երկուշաբթի, կոլունիից յետոյ, ձիււոր զօրքի ստաշապահ գնդերն, առանց հրացանաձգութեան մտան Վան: Թուրքերը շտապով նահանջեցին լճափով գէպի Ուտան: Միւս կողմից էլ մեր գնդերն սկսեցին նեղել թուրքերին Վանի վրիպելի արեւելեան կողմում, որտեղից նրանք յետ են քաշւում դարձեալ գէպի Ուտան: Թուրքերի նահանջի ճանապարհը Բաշկալէից և Սարայից ընկնում էր անանցանելի լեռներով, որոնք 10,000 ոտնաչափից աւելի բարձրութիւն ունին: Վան տանող յարմար ճանապարհները, որոնք ընկնում են հովիտներով, կտրել էին մեր զօրքերը:

Նահանջելով Վանից՝ թուրքերը հաւանականաբար կանգ չեն առնի Ուտանում, շտապով կը հեռանան գէպի Բիթլիս: Սակայն Կոփը և Բիթլիս տանող անցքերը գրաւող մեր գնդերն աւելի շուտ կը լինեն Բիթլիսում, քան Վանից, Սարայից և Բաշկալէից յետ նահանջող թիւրքերը:

Կոփի գրաւումը մեծ նշանակութիւն ունի, քանի որ այստեղից ուսները սպառնում են Վանի լճափին գտնւող իւլաթին, որտեղից ճանապարհ է քաջ-

ւում գէպի Բիթլիս: Այսպիսով կը կըտրուի Բիթլիսի, Էրզրումի և Ուրմիայի զօրաբանակի միջև եղած միակ ճանապարհը:

ՍԻՍԵԱՆԻ ԿԵԱՆՔԻՑ

Պատմական Սիւնեաց երկրի Սիսեան գաւառը իր 15 հայ և 20 թուրք գիւղերով ընկած է Գանձակի և Երևանի նահանգների սահմանում, Գորիսից գէպի հիւսիս արեւմուտք: Ինչպէս ամբողջ Ջանգեզուրի, նոյնպէս և այս շրջանի գիւղացիութիւնը պարապում է գլխաւորապէս երկրագործութեամբ և մասամբ էլ անասնապահութեամբ: Այստեղ միանգամայն բացակայում է այգեգործութիւնը, շերմապահութիւնը, միջւարծութիւնը և այլ տեսակի գիւղական արդիւնագործութիւն: Գուցէ և այս վերջինների փորձնական կուլտուրան լուրջ զարգանար այս վայրում, բայց պիտի խոստովանել, որ մեր գիւղացուն այնքան էլ դիւրին չէ թւում որևէ յեղաշրջում առաջ բերել իր անտեսութեան մէջ. այստեղ գիւղացին իր տնտեսութիւնը վարում է ձիւղ աշխատ, ինչպէս վարել են նրա նախորդները XVII դարու սկզբներում, երբ զեռ նոր էին օտ զբէր այդ շրջանը Պարսկաստանի և Անիի կողմերից:

Ում երեկոցէ վիճակել է անցնել Սիսեանի վրայով, նա անշուշտ նկատած կը լինի նրա յատուկ աղքատութիւնը: Մի կողմից Սիսեանի սակաւահող լինելը, միւս կողմից նրա ժամանակակից մշակման ձև չիմանալը, իսկ որ վրաստան է՝ նրա քար անտարբերութիւնը գէպի իր տնտեսութեան կատարիւրագործումը, սիսեանցուն արդէն մօտեցրել է ծայր աղքատութեան և հեռու չէ նրանից այն սև օրը, որ նա ստիպւած պիտի լինի թողնել դարերից ի վեր փոսփայած երկիրը և իր բախտը որոնել օտար հորիզոնի տակ: Այս շրջանի Ախլաթեան, Պրուսիս, Ուլ և այլն մի քանի գիւղերը զեռ տարիներ առաջ ազատ գիւղատեղի էին փնտրում, բայց յարմար տեղ չգտնելով մնացին:

Նա գուցէ և վաղուց այդ օրին ենթարկւած լինէր, բայց մինչև հիմա, ինչպէս ասում են՝ «Քարին քացի տալով» մի կերպ կարողացել է իր դառը գոյութիւնը քարշ տալ շնորհիւ իր զրսի աշխատաւոր ձեռքի:

Անպակաս է եղել և այժմ անպակաս է սիսեանցու աշխատաւոր ձեռքը պանդըրութեան աշխարհում, որովհետեւ միակ ապրուստի աղբիւր հողը, որի վրայ նա անդադար դառը քրտինք է թափել, երբէք էլ նրան ոչնչով չէ վարձատրել: Սիսեանում երկխան 10-12 տարեկան է դառնում թէ չէ, նրա ծնողների միակ մխիթարութիւնն այն է լինում, որ նա չուտով գնում է «Բաքի» (Բագու) իր «քասիբութիւն»-ին: Գուցէ քեզին անյայտ լինի, որ Բալխանու նաւթային հանքերում, այն ցեխի ու մրի մթնոլորտում միայն սիսեանցի և զանգեզուրցի բանւորներն են, որ գերազանցում են բաղմաթիւ «համալիրն» բանւորներին:

Բացի նաւթային հանքերում բանւորութիւն անելուց, կան զրանցից բաւական մեծ թւով և Բագուում, որոնք զբաղւում են ստորին ծառայութեամբ, զոնաբանութեամբ և բեռնակիր մշակութեամբ: Այս վերջիններս բացասապէս Ուլ գիւղից են, յատուկ իրենց վայելուչ և առողջ կազմաւածքով ու քաղաքում հոգակած են որպէս տնային արժէքաւոր իրեր և ծանր երկաթէ գրամարկիւնք մի տեղից միւսը տեղափոխող: Եւ իրօք, որ Սիսեանի ժողովուրդը անուշով է միայն գիւղացի, բայց փաստորէն նա

խակական հողագործի է և նրա ընչա-
զուրի բանւորի աշխատանքը բազում
է, որ նրան ժամանակի ընթացքում
պտտել և ազատել է նրա գլխին միշտ
էլ սաւառնող անգութ սովից:

Այլ է մեր հարեան Նախիջևանի, Ե-
րևանի և Նոյնպէս Դարբասի գիւղա-
ցիները բանը. սրանք բացի լոկ աճ-
պարութիւնից ունեն և այլ տեսակի
արդիւնաբերական ճիւղեր, ինչպէս օ-
րինակ՝ ալգիգործութիւն, շերամապա-
հութիւն և վերջին ժամանակներս էլ
հակառակ քայլերով առաջ գնացող
բամբակի կուլտուրան: Բայց սրան-
ցու համար միշտ էլ անբերրիութիւն,
միշտ էլ երաշտ, միշտ էլ բնական
պատահարներ ու արհաւիրքներ գրկել
են այն հողի համեմատ արդիւնքից, որի
հետ կապւած են եղել նրա ապրելու
միակ վառ յոյսերը և ի վերջոյ նրան
հրել պանդխտութեան և իր բանւորա-
կան խղճով օրավարձով ընտանիքի
«պատառ հացը» հայթայթելու:

Ո՞րտեղ որոնել սրահանցու կուլտու-
րական յետաձգութեան արմատը:
Գուցէ այն է պատճառը, որ նա զուրկ
է փոքր ի շատէ կանոնաւոր ճանա-
պարհներից և կենսորոնական վարքի
հետ յարաբերութիւնից: Այդ լայնա-
տարած շրջանը, որ բաղկացած է 30-
35 գիւղերից, ոչ միայն չունի ճանա-
պարհներ, այլ և՛ որ գլխաւորն է, չու-
նի փոստ-հեռագրատուն, որի կարիքի
դէպքում սրահանցին պէտք է գնայ
Գորիս, անցնելով այստեղից 40-45
վերստ: Լաւ է, եթէ այդ տարւայ մեղմ
ժամանակն է, իսկ եթէ անհրաժեշտ է
նրան ձմրան բուք ու բորանին, որ
այդ պահուն քիչ չէ պատահում, նա մի
շարք զոհեր է տալիս Սրահանից Գորիս
տանող «Ուշ-Թափալար» սարիւղում:

Սրահանը կտրւած և մոռացւած լի-
նելով կենսորոնից, ոչ ոք էլ չի մտա-
ծում նրա յետաձգութեան մասին:
Եւ ո՞վ պէտք է մտածէ, եթէ ոչ Թիֆ-
լիսում և Բազում վաղուց ի վեր գո-
յութիւն ունեցող մի շարք բարեգոր-
ծական հիմնարկութիւնները, ինչպէս
օրինակ գիւղատնտեսական, տնայնա-
գործական, կուլտուրական և այլն, ո-
րոնց գործունէութեան գլխաւոր առ-
պարէզը գիւղական միջավայրն է ու-
րոշւած: Չեմ կարծում, որ լինի մի
շրջան, որտեղ այդ ընկերութիւնների
օգնութեան կարիքը չզգացուի այնքան,
որքան Սրահանի ժողովրդի մէջ:

Գ. Դեղորգեան

ՀԱՅԵՐԸ ՈՒ ՊԵՏԵՐԸ

— Թիֆլիսում տեղեկութիւն է ստաց-
ւած, որ Կիւիկիայի մի անբողջ հայա-
բնակ գաւառ, հաւանօրէն Ձէյթունը,
ապստամբութեան դրօշակ է պարզել՝
հայ յեղափոխականների գլխաւորու-
թեամբ:

— Հայկ. կենտրոնական Կոմիտէն
և Բար. Ընկ. խորհուրդը հաստատ տե-
ղեկութիւն ստանալով, որ մինչև հարիւր
հազար հայեր Վանի վիլայէթից գեր-
նուած են խիստ կարիքի մէջ, որոշել
են օգնութեան հասնել նրանց, ուղար-
կելով անհրաժեշտ իրեր, դեղորայք և
բժշկներ:

— Հայ կանանց Կոմիտէն Արամի տրա-
մադրութեան տակ է դրել 500 ռ. Վա-
նում ու շրջակայքում ինքնապաշտ-
պանութեան ժամանակ ֆուսաւաններին
օգնելու համար: Բացի այդ, Կոմիտէն
նշելով է Արամին մի հեռագրի տակ:

— Ս. Թադէոս Առաքելի վանքը ա-
պստանած փախստականների մեծ մա-
սը Արագայի 13 գիւղերից են. ճանա-
պարհ չինելու դիտաւորութեան տակ
այդ գիւղերից հաւաքում են Արճէշ,
Թուզ 860 հոգի և այնտեղ սպանում,
յաջողւում է միայն 15 հոգու փախ-

չելով դէպի վանքը ազատելու: Արագա-
յի և շրջակայ գաւառներում կոտորածը
սկսւում է ապրիլի 8-ից. սրի ճարակ
են դարձնում Արագայի 13 գիւղերը: Տաճ-
կաց կառավարութիւնը առանձին հրո-
վարտակով կարգադրում է հայերին ան-
խտիր կոտորելու Փախստականների պատ-
մելով Արագայի և շրջակայքի կոտորա-
ծի մէջ դեր են խաղացել Շամշադինովը,
Մուստաֆաբէյը և Իբրահիմ բէյը:

— Հայոց Ազգային Բիւրոն յօգուտ
հայ կամաւորների ստացու Ստաւրա-
պոլի Հայկական կոմիտէից՝ 4,000 ռ.,
Թէոդոսիայի Հայկական կոմիտէից՝
1,000 ռ., զէնքերացի ինժիներ Ա. Ծ.
Շուպակից (Պետրոգորդ) 10 ռ. 20 կ.,
Մօզգոկից՝ 701 ռ.:

ԹԱՆԳՈՒԹՅԱՆ ՇՈՒՐՁԸ

— Թիֆլիսի հացավաճառները նորից
դիմել են քաղ. վարչութեան, խնդրե-
լով բարձրացնել հացի սակագինը, ա-
լիւրը թանկանալու պատճառով: Քաղ.
վարչութիւնը մերժել է այդ միջնոր-
դութիւնը և իր հերթին համաձայնու-
թեան մտել խոշոր ալիւրադանների
ներկայացուցիչներից մէկի հետ քաղա-
քին հարկաւոր քանակութեամբ ալիւր
վաճառելու: Յիրման քաղ. զանձարանն
է մտնում խոշոր գրաւական և պար-
տաւորում է ալիւրը ծախել այն գնով,
որ սահմանել է քաղ. վարչութիւնը, և
մինչև անգամ քսակին 10 կօպէկ պա-
կաս, այն պայմանով սակայն, որ քա-
ղաքը աջակցի վազօններ ստանալուն:

— Թիֆլիսի քաղաք. վարչութիւնը
Բազում գնել է 100 վազօն ալիւր,
իւրաքանչիւր 5 փթանոց մեղով 10 ռ.
50 կ. արժողութեամբ: Հացթուխներին
ալիւրը կը վաճառուի սակագնից պակաս
գնով:

— Թիֆլիսի ոստիկանապետը ար-
ձանագրութիւն է կազմել Թիֆլիսի ա-
ռաջին կարգի վաճառական Սէյլանեա-
նի վրայ նրա համար, որովհետև սա
2000 փութ շաքար ուրիշ տեղ պահած՝
մաս-մաս վաճառում էր թանգ գնով:
Շաքարը գրաւեց ոստիկանութիւնը և
վաճառեց:

— „Русск. Вѣд.“ յայտնում է, որ
քաղաքների միութեան կոմիտէայում
ստացւում են այն անկետանների պա-
տասխանները քաղաքների տնտեսա-
կան կարիքների մասին, որոնք ու-
ղարկւած են եղել վերջիններիս կոմի-
տէի կողմից: Ստացւած պատասխան-
ներից 23 քաղաքներից միայն երկուսը
չեն հաստատում տնտեսական կացու-
թեան դժարութիւնը: Մնացածները
միանգամայն հաստատում են կենսա-
կան մթերքների թանկութիւնը: Բո-
լորն էլ մատնանշում են, որ սակա-
գներ նշանակելը ոչ մի հետեւանք չու-
նեցաւ: Մի քանիսը աւելացնում են,
որ գների թանկութիւնը պէտք է որո-
նել քաղաքի սահմանից դուրս: Շատե-
րն այն համոզման են, որ թանկու-
թեան դէմ կռիւն համար քաղաքա-
յին ինքնավարութիւնները պէտք է ի-
րենք գնեն անհրաժեշտ կենսական
մթերքները, որը դժարանում են զուրկ
բերել միջոցների պակասութեան պատ-
ճառով: Ստաւրապոլի պատասխանի մէջ
զտնւում է հետեւի ուղադրաւ կտրու-
թեան համարձեւ է գրախ օգնութիւն, պե-
տական և հասարակական խոշոր կազ-
մակերպութիւնների կողմից: Մի քանի
քաղաքներ անհրաժեշտ են համարում
ընդարձակ խորհրդակցութիւն դուրս-
բերել ամենամօտ ապագայում:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀՈՒՋԻ

— Կիրակի ամսին 17-ին Ղազանչե-
ցոց մայր եկեղեցում խուռն քաղմու-
թեան ներկայութեամբ հանդիսաւոր
պատարագից յետոյ տեղի ունեցաւ
մաղթանք Վանի գրաւման առթիւ և
ուռա զենքի յաջողութեան համար և
ապա հոգեհանգիստ վերջին կոխներում
ընկած մարտիկների ու հերոսների յի-
շատակին: Թեմիս կառավարիչ Կ. Զա-
ւէն վարդապետը հանդիսին պատշաճ
քարոզ խօսեց: Եկեղեցական հանդիսին
ներկա էին տեղիս պիւրական սպա-
յակոյտը, հասարակական-դպրոցական
հիմնարկութիւնների ներկայացուցիչ-
ները, մուսուլման հասարակութիւնը
զուրկ ունենալով իւր հոգեւոր պետե-
րին և քաղաքիս համքարներն իրենց
դրօշակներով:

— Լոււմ ենք, որ քաղի Բազուի հայ
դիւստանական խմբից, որի մասին ան-
ցեալ անգամ լուր էինք տւել, մտադիր
են Շուշի գալու: Նաև Թիֆլիսի հայ
դիւստանական խմբի անդամները Ա-
րեւիկանի դեկավարութեամբ: Այդ առ-
թիւ դերասան Արեւիկանը բանակցու-
թիւններ է վարում տեղիս ակմբանոցի
աւագների հետ թատրոնական դահլիճը
վարձելու պայմանների մասին:

— Քաղաքիս ուպրավան որոշել է
յայտարարութեամբ դիմել Դարբասի
թեմական դպրանոցի հողաբարձութե-
անը, որ սա իւր վերջնական պատաս-
խանը տայ համաձայն Դուռայի որոշ-
ման իւր պատկանեալ տան վերաբեր-
մամբ, այն է, որ տրւի քաղաքիս կա-
պալով 5 տարի ժամանակով և տա-
րեկան 1200 ռուբլի վարձագնով գինեո-
րական հիւանդանոցի համար:

— Տեղիս ընտանական դպրոցի պ. տե-
սուչը դիմել էր քաղաքային ուպրավա-
յին, որ վերջինս թոյլ տայ աւագ հա-
նելու դպրոցի շինութեան համար Հախ-
անցի հողաբարձին: Քաղաքային ուպ-
րական իւր վերջին նիստում որոշեց
մերժել այդ խնդիրը, հիմնելով շինա-
բարական օրէնքների թիւադրած կա-
նոնների վրայ:

— Քաղաքային ուպրավան, լսելով
քաղաքային ճարտարապետի գրաւոր
զեկուցումը քաղաքին պատկանեալ հո-
ղերում գտնւած քարահանքի ու աւազի
արտահանութեան շահագործման եղա-
նակների մասին, որոշեց յանձնարարել
ուպրավայի անդամ պ. Լ. Վարդապե-
տին հրաւիրել մասնաւոր խորհրդակ-
ցութեան այն բոլոր անձերին, որոնք
գրաւած են այդ հողերի շահագործ-
ման աշխատանքներով, և սահմանել
փոխադարձ համաձայնութեամբ որոշ
կարգ և մշակել միջոցներ կանո-
նաւոր շահագործելու քաղաքիս եկա-
մտային այդ աղբիւրները:

— Մի քանի տնտէսեր խնդիր են
ներկայացրել քաղաքային ուպրավային,
որ իրենց տներին վտանգ է սպառնում
Միքա Գրիգորեանի կերօսիւնի պահե-
տից, որ անապահով է հողեհի կողմից:
Քաղաքային ուպրավան որոշել է տեղի
ու տեղը քննել այդ հարցը և ապա
վերջնական վճիռ կայացնել:

— Լոյս է տեսել Նոր-Նախիջևանի
և Բեսարաբիայի հայոց թեմական զու-
րանոցի 1913-14 ուսումնական տար-
ւայ հաշիւը, որից երևում է, որ հաշ-
ւետութեան տարւում դպրոցը մուտք
է ունեցել ընդամենը 37,399 ռ. 38 կ.,
որը նախորդ ուսումնական տարեշրջա-
նի հետ անում է 38,544 ռ. 17 կ.: Նոյն
տարւայ ընթացքում ծախսւած է
38,173 ռ. 93 կ., առն 15-ն օգոստոսի
1914 թ. դրամարկում մնում է 370 ռ.
20 կ.: 1913-14 ուս. տարեշրջանում
դպրոցի աշակերտների ընդհանուր թիւը
եղել է 276, որոնցից՝ 229 հոգին—

երթեկ, իսկ 47 հոգին—գիշերթիկ:
Երթեկների համար սահմանւած է եր-
կու կարգի ուսման թոշակ. առաջին
կարգին պատկանողները վճարում են
40 ռ., իսկ երկրորդ կարգին պատկա-
նողները—30 ռ.: Գիշերթիկների հա-
մար սահմանւած է տարեկան 350 ռ.
թոշակ: Հոգեւորականների օրդիքը և
հարազատ եղբայրները համարում են
արտօնեալ թոշակաւորներ և վճարում
են տարեկան 300-ական ռուբլի:

— Մայիսի 18-ին վերջացան Դարա-
բաղի թեմական դպրանոցի նորեկ՝ ա-
շակերտների քննութիւնները: Խըն-
դիր էին տւած ընդամենն 63 հոգի. ո-
րոնցից քննութեան ենթարկւեցին 61
հոգի—30 աշակերտ Գ. պատրաստա-
կանի համար, 30 աշակերտ Ա. դասա-
րանի և 1 հոգի էլ Բ. դասարանի հա-
մար:

— Մայիսի 21-ից թեմական դպրա-
նոցի դահլիճում բացւում է աշակերտ-
ների նկարչական աշխատանքների
պատկերահանդէսը, որ տեւելու է մին-
չև կիրակի ամսոյս 25-ը: Պատկերա-
հանդէսի մուտքը՝ ձրի է. պատկերա-
հանդէսը բաց է առաւօտեան 10-1 ժ.
և երեկոյան 4-6 ժ.

ԳՆՐԱԲԵՂ

— Մայիսի 2-ին Գորիսի Բարեգործ.
ընկերութեան նախաձեռնութեամբ կա-
յացաւ հանգանակութիւն յօգուտ հայ
փախստականների: Հանգանակւած է
մօտ 190 ռուբլի, որն կուղարկուի ըստ
պատկանելոյն:

— Լուրերին նայած, Խանքենդին այս
ամառ ծառայիւմ է երբև կլիմայական
կայան հիւանդ և վիրաւոր զինւորների
համար, որոնք բերելու են Եւլախի
վրայով:

ԿՈՎԿԱՍ

— Յունիս ամսում Թիֆլիսում կը
բացուի պրապրոշկների 3-րդ դպրոց:
Այն բոլոր կամաւորները, որոնք չեն
կարողացել ընդունել 1-ին և 2-րդ դպ-
րոցներում, կընդունեն 3-րդում մինչև
սահմանւած թւի լրանալը:

— Առևտրի և արդիւնաբերութեան
մինիստրութեան հարցումին, Թիֆլիսի
բորսային կոմիտէն հեռագրով պատաս-
խանել է, որ ցորենի աշանային ցանք-
ները Թիֆլիսի և Գանձակի նահանգնե-
րում բաւարար են:

— Վերջին հեղեղի ժամանակ Բօրչա-
լուի գաւառի Աշկալա գիւղում հեղեղը
քշել տարի է 37 տուն, քանդել է 61,
խեղդել 6 երեխայ, 5 ձի, 731 եղջիւ-
րաւոր անասուն և 850 ոչխար: Ոչնչա-
ցւած են տնային անհրաժեշտ իրերն
ու մթերքները: Ընդհանրապէս ֆուսաներ
են կրել 1200 մարդ: Օգնութեան անյի-
տածգիլի կարիքի մէջ են 560 հոգի: Տե-
ղում պաշար չլինելու պատճառով,
շրջանի հաշտարար միջնորդը խնդրել
է նահանգապետին 560 փութ ալիւր ու-
ղարկել:

— Վրաց հասարակական հիմնարկու-
թիւնների նախաձեռնութեամբ մօտիկ
ապագայում ամբողջ Վրաստանում կազ-
մակերպելու է միօրեայ հանգանակու-
թիւն յօգուտ պատերազմից ֆուսւած
աջարացիների:

— Երևանի քաղաքային ուպրավա-
յում բացւել են դրամական ղեղձուֆեո:
Գումարի քանակը ղեռ որոշ չէ, բայց
տանեալ հազարներից են խօսում: Մե-
ղադրում են իրեն մեղսակիցներ հար-
կահաւաքը, քաղաքային ուպրավայում
ծառայողներից շատերը, որոնց թւում
է այնպիսիները, որոնք առանձին դիրք
էին ստեղծել հասարակութեան մէջ: Հի-
տախտկութիւն և քննութիւնները շա-
րունակւում են: Սպասում են նորանոր
մերկացումների, որոնք անշուշտ նոր-
ընտիր քաղաքագլխին քաց կանեն և կը
տանեն այն բոլոր զեղծութեան խորը:

որոնցից հասարակութիւնը վաղուց զգուշ էր:

— Մայիսի 7-ին Բագուում կազմակերպւած զինուորական օգնութիւնների օրինակ հանգանակութիւնը յօգուտ մուսուլման փախստականների ու պատերազմից վնասուածների անցել է շատ յաջող. Բագուում հանգանակել է 20,000 բուր. Բալխանի և Սարուշիում — 4802 բուր. Այդ օրւայ համար յատկապէս հրատարակւած «Братская помощь» լրագիրը տւել է 1300 բ. 97 կ.

— Գանձակից հաղորդում են, որ Վանի գրաւումն առաջ բերեց ընակչութեան մէջ տրամադրութեան խիստ զօրեղ բարձրացումը. Լրագրները խլում էին ուղղաթիւի լրագրատվածների ձեռքից: Դադարի հայկական մասում մանիֆեստացիա կազմակերպեց. սկզբում շատ համեստ, բայց երեկոյան ժամը 9-ին մեծ չափերի հասաւ. զինուորականներն առանձին ուղարկութեան առարկայ էին դարձել. նւագում էր նաև ասիական զ. լուսնայ:

— Գանձակի գաւառի Աննենֆելդ գաղութում ցրտահար են եղել խաղողի այգիներից: Զատերը Այգետէրերի ասիւղով խաղողի տունկերի 20%-ը սովորական բերքը տալ չեն կարող:

ԳԱԽԱՌԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

(Սեփակ. թղթակ.)

Առաջածոր գ. (Ղափան).— Մայիսի 10-ին գիւղումս կայացած «գթութեան և ողորմածութեան» օրին, շնորհիւ ընտրւած մարմնի՝ գիւղիս ծխ. Յով. քահանայ Տէր-Յովհաննիսեանցի, պ. պ. Յարութիւն Համբարձումեանցի, Պետրոս Դանիէլեանցի և Սանթուր Մարտիրոսեանցի հռահգուն զործունէութեան, կարճ ժամանակէն ընթացքում հանգանակեց 50 բուրքի, որը և իսկոյն փոխադրեց բարեգործական ընկ. Ղափանի ճիւղի նախագահ պ. Ս. Մեղիք-Ատեփանեանցին, հասցնելու ըստ պատկանելոյն Գովելի է Առաջածոր գիւղի հասարակութեան վերաբերմունքը քանիցս ցոյց տւած իր՝ պարտաճանաչութեամբ դէպի իր եղբայրակիցները, մանաւանդ ներկայ տաճարապալից րոպէին: Առանձնապէս աչքի էր ընկնում իր կամաւոր նիւթական և բարոյական անկեղծութեամբ համագիւղացի պ. Մարգար Խաչատրեանցը: Ա. Ա.

Տող գիւղ.— Կիրակի մայիսի 10-ին մի քանի երեխայ դաշտում արածացնում էին անասուններին. կէսօրւայ ժամանակ անասուններին բերին Դուռուշայ՝ ջուր տալու: Այդ երեխաներից մէկը, որ 8 տարեկան էր, ջրի ափին կանգնած նայում էր ալիքներին, յանկարծ նրա ուշքը գնում է և գլորւում է ջրի մէջ: Կատաղած դետը սկսեց տակն ու վեր անելով տանել երեխային: Երեխաների բարձրաձայն օգնութեան կանչներին վրայ հասած մի երիտասարդ Պալի Տէր-Աւետիքեանը, որը չնայելով կատաղի ալիքներին, շորերով նետեց գետի մէջ. մօտ 300 քայլ լուրջալով բռնեց երեխային և ազատեց ջրից: Անզգայացած երեխային, թափահարելով, իսկոյն ուղարկեց բերին: Լեւոնսոն

ՄԵՏԵՐԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Տարկատանի գիւտրական ոյժը «Daily Chronicle» թերթն իր մայիսի 5-ի համարում հաղորդում է, որ տաճկական զինուորական նախարարութիւնն օտարմանեան զօրքի քանակու-

թեան մասին հետեւեալ տեղեկութիւններն է տալիս: Զօրքը բաղկացած է 1,322,000 հոգուց. բայց հաւանականաբար չափազանցած է այդ թիւն և տաճկական զօրքի իսկական թիւը չի անցնի 800,000-ից, որի մէջ պիտի հաշուել 200,000 քրիստոնեայ, որոնց բանեցնում են խրամատներ, երկաթուղիներ և կամուրջներ շինութեան գործում:

Մնացած ամբողջ զօրքը բաժանւած է հինգ զօրագնդի: Առաջին հրամանատարն է Ֆոն-Գեր-Հօլց փաշան. այդ գունդը բաղկացած է մօտ 100,000 հոգուց և տեղաւորւած է Աղբիւնապօլի, Չատալջայի և Պօլսի շրջանում: Երկրորդ զօրագունդը, թուով շուրջ 150,000 հոգի, գտնւում է Ձեմալ փաշայի հրամանատարութեան ներքոյ և սպանում է Նիզիպետի: Երրորդ զօրագունդը, թուով 50,000 հոգի, գործում է Բաղդադի ճանապարհին: Չորրորդ զօրագունդը, բաղկացած 180,000 հոգուց, գտնւում է կովկասեան ճակատում: Հինգերորդը, Լիման-Ֆոն-Սանդերս փաշայի հրամանատարութեան ներքոյ, բաղկացած 70,000 հոգուց, պաշտպանում է Դարգանէլը, որից 35,000 հոգի նշանակւած են Ձմիւռնայի շրջանի համար: Զօրքի գլխաւոր շտաբը գտնւում է Գալիպօլում: Բացի զրանից 20,000 հոգուց բաղկացած մի այլ զօրախումբ գտնւում է Բուֆորում: Սուլթանի հրամանատարութեան ներքոյ:

Այդ թերթը հաղորդում է նաև, որ չնայած տաճկական նոր պահեստների օր աւուր հաւաքելուն՝ չեն կարող նոր զօրամասեր կազմակերպել՝ շնորհիւ հրազենների և հագուստեղէնի բացակայութեան: Պօլիսը շրջապատւած է առաջնակարգ ամրութիւնների օղակով: Ս. Սօֆիայի մօտ դրւած են բատարէաներ՝ յոյս ունենալով, որ դաշնակիցները չեն պատասխանի այդտեղից տեղացող կրակին՝ վախենալով տաճարի կործանումից:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Շուշի 18-ին մայիսի

Մեծարելի պ. Սափարեան!

Շտապում եմ պատասխանել Ձեր «բաց նամակ»-ին, որի մէջ շօշափում էք այն խնդիրը, որ իբր ես Ձեր հասցէին տակ եմ, թէ եկեղեցու նամակաւորներն (ընդգծածն իմն է) իւրացրել էք, որով իբր արատաւորել եմ Ձեր բարի անունն և պահանջում էք հրապարակով, այն էլ լրագրութեամբ, 7 օրւայ ընթացքում յետ վերցնել այդ խօսքերը և կամ հակառակ դէպքում դատարանին կը դիմէք: Մեծարելի պ. Սափարեան, թէև հասակով ինձանից շատ մեծ էք, թէև կեանքում շատ դաւաճն և շատ քաղցր օրեր անցկացրած կը լինէք, բայց այս մի դէպքում թուում է ինձ, որ կամ Ձեզ լաւ չեն հասկացրել և կամ գուցէ Ձեր մտքերը լաւ չեն արտայայտւած ու հրապարակի վրայ դրւած: Ես այնքան էլ մանրութեան չեմ հասել, որ մի քանի կողմերի ետեւից ընկնեմ, թէև այդ էլ փող է, այդ էլ հաշիւ է, այդ էլ ժողովրդական կողմերն են. բայց մենք դեռ մեծ փողերի հաշիւն ենք պահանջում: Ահա իմ ասելիքն ու պահանջը: Ձեզ հետ «մատաղ» հաւաքող ընկերներից մէկը շարունակ ասում է, թէ մօտ 70 հատ մարկա (նամակաւորներ) ենք գնել զանազան մարդկանց նամակներ գրելու՝ որ «մատաղի» փող ուղարկեն: Ձեզանից շարունակ հարցնում ենք, այդ նամակներն ո՞ւմ էք դրել, քանի՞ հոգի է պատասխանել, ով ինչքան փող է ուղարկել, ինչ նպատա-

կի և ինչի՞ է գործադրւած: Մի շատ պարզ ու հասկանալի խնդիր, որ առանց մի գիմուսների պէտք է Դուք ներկայացրած լինէիք Ձեզ ընտրող ծրարական ժողովրդին: Նամանաւանդ Ձեզ յանձնւած էր մի սուրբ պարտականութիւն, որին շատ մեծ ակնածութեամբ ու երկիւղածութեամբ պէտք է վերաբերէիք և ոչ թէ դարձնէիք ամբողջ քաղաքի խօսակցութեան ու ծաղրի առարկայ: Միթէ՞ ես յանցաւոր եմ, որ ուրիշներին հետ դիմում ենք Ձեզ, պահանջելով Ձեր հաշիւները տալու. և Դուք փոխանակ Ձեր իրաւական ու բարոյական պարտականութիւնները կատարելու, ինձ յոխորտանքներ էք կարդում: Բարի եղէք կարգալու «Փայլակ» թերթի մէջ գրւածները, ուր խօսում են Ձեր հաշիւների շուրջը: Ժողովուրդը հաշիւ է ազդակում, իսկ Դուք շարունակ ձգձգում էք: Փոխանակ դրանց բաւարարութիւն տալու, գոհացում տալու՝ ինձ «սպանալիք» էք կարդում: Բայց Միթէ՞ չէք երևակայում, որ գուցէ Ձեզ ուրիշները դատարանի գունդ տանեն: Այդ ապագան կը պարզէ: Այսպիսի մանր-մունուր խնդիրներով մենք ոչ մի նպատակի չենք հասնի: Այժմ էլ հրապարակով լրագրութեամբ եմ ասում, մեծարելի պ. Սափարեան, բարի եղէք հաշիւ տալ «մատաղ»-ի անունով ժողոված ծախսած փողերի համար. քանի՞ մարդու վրայ էք նամակ գրել, քանի՞ս են պատասխանել, ով ինչքան է ուղարկել, ինչպէս է գործադրւել նպատակին է գործադրւել թէ՞ ոչ, պ. Ա. Բէգնազարեանի կողմից Ձեզ տւած տասն և մէկ (11) տոմսակները ո՞ւմ էք տւել և այլն և այլն: Խնդրում ենք հաշիւ տալ, հաշիւ... Սպասում ենք: Առայժմ այսքանս հերիք է:

Ազուրեաց եկ. ծխական Նիկողայոս (և ոչ թէ Նիկոլ) Թէյմուրազեան

Պ Ե Տ Ե Ր Ե Ջ Մ

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

(Պետր. Նոն. գործ.)

ԳԵՐԵՎՈՅՆ ԶՕՐԸ ՀՐԵՄԵՆՏԵՐԻ ԲԵՆԵԿԻՑ

17 մայիսի. Շավելի շրջանում մեր զօրքերը շարունակում են ներդել գերմանացիներին, որոնք պաշտպանում են Շավելեանի և Կելմի գիւղերի ճանապարհները: Գալիցիայում շարունակւող կռիւներում մայիսի 16-ի ընթացքում մենք մաքրեցինք թշնամիներից Սանի աջ ափը մինչև Մօբաշկայի գետաբերանը. Դնեստրի շրջանում յամառ կռիւները տակաւին շարունակւում են:

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՇՏԱԲԻՑ

15 մայիսի Օլթիի ուղղութեամբ տեղի էին ունենում խուզարկու խմբերի աննշան ընդհարումներ: Մերձծովեան ուղղութեամբ մեր զօրքերը գրաւել են Շէքերբուլաղ և Միմփին լեռնանցքը Հիդա-գեալէր տանող ճանապարհով, նաև գրաւել են Բէզա գիւղը:

Մնացեալ ուղղութիւններում աւեն ինչ անփոփոխ է:

Սօլուն. 16 մայիսի. Դաշնակից նաւատորմը գրաւել է Գաւփօն նաւահանգիստը Անդրոս կղզու վրայ, իբրև նոր բազա թշնամու սուզանաւերին հետապնդելու համար:

Միտիկինից հաղորդում են 14 մայիսի. որ չնայած թիւրք թնդանօթների լարւած հրձիգութեան, դաշնակից զօրքերը կամաց, բայց միշտ առաջ են ընթանում: Ֆրանսիացիների յամառութեան շնորհիւ կոտրւած է կարաթիպէի մօտ թիւրքերի ցոյց տւած դիմադրութիւնն և գրաււած են նազարային իշխող բարձունքները:

Աթլնը. 17 մայիսի. Անգլիական դեսպանը յայտարարեց, որ Փոքր Ասիայի ամբողջ ծովեզերքը Դարգանէլից մինչև Սամոսի նեղուցը պաշարւած է ճանաչուած դաշնակից նաւատորմից սկսած մայիսի 20-ից:

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Թիւրքական զինուորական շտաբը խոստովանում է դաշնակիցների ունեցած խոշոր յաջողութիւնները Դարգանէլի ամրութիւնների վրայ կատարած յարձակումներում:

— Ամերիկայի Միացեալ Նահանգների նախագահ Վիլսոնը այն կարծիքն է արտայայտել, որ կարող է տեղի ունենալ Միացեալ Նահանգների ու Գերմանիայի քաղաքական յարաբերութիւնների խզում:

— Ամերիկեան քաղաքական շրջաններում այն համոզմունքն է տիրում, թէ Գերմանիան դիտմամբ ու անփաշկարայ ձգտում է կոնֆլիկտ առաջացնել Միացեալ Նահանգների հետ, որպէսզի իւր դէմ տեղեկելով համաշխարհային կռուող դաշնակցութիւն, հիմք ունենայ իր ժողովրդի առաջ արդարանալու, թէ հնարաւորութիւն չկայ պատերազմելու ամբողջ տիեզերքի դէմ, ուստի և ստիպւած է հաշտութիւն կայացնելու:

— Փարիզից հեռագրում են, որ պերմանացիները Մարմարա ծովի մօտ եղած գործարաններում կառուցել են չորս հատ սուզանաւեր, որոնց մօտօրները ստացել են Ռումինիայի վրայով իբրև գործարանական մեքենաներ:

— Ռիգայից հաղորդում են, որ գերմանացիները ներկայումս գտնւում են միայն Լիբաւայում, Գրօբիլէրում և Լիբաւայի և Պօլանդէնի տարածութեան միջև, այնպէս որ Կուրլանդական նահանգի մնացեալ մասը միանգամայն ազատ է գերմանացիներից:

— Վիեննայում ձերբակալել են ըէյխաւարտի պատգամաւորներ Կրամարթ և Շրէյներ, չեխական յայտնի գործիչներ. այս ձերբակալումն մեծ տպաւորութիւն է առաջ բերել թէ երկրում և թէ Գերմանիայում:

— Օղեսայից հեռագրում են ռուս լրագրներին, որ դաշնակիցները Գալիցիայի թերակղզու վրայ կարել են թիւրքերի նահանջի ճանապարհը Դիլիդ-Բահրի և Մադերոսի միջև. թշնամին շրջապատւում է հետզհետէ և ստիպւած կը լինի անձնատուր լինելու:

Խմբ. հր. Լ. Վարդապետեան

Печатать дозволено военной цензурой.

изд. С. А. Козловского для самообучения: Рѣш. и подробн. объясн. 2—10-ю спос. вѣтъхъ арием., алгеб., геомет., триг. и анал. зад. сборники: 1) Верещагина; 2) Малинина и Бур.; 3) Гольденберга; 4) Евтушевского ч. 1 и 2; 5) Арбузова и Кр.; 6) Шапошников и Вальцова; 7) Киселева; 8) Сорокина; 9) Рыбкина; 10) Клионовского; 11) Милина; 12) Вулиха; 13) Давидова; 14) Бычкова; 15) Стеблева; 16) Злотченского; 17) Войнова; 18) Горячева и др. Скидка 20% при Вашей перес. Подроб. объявл. съ образц. рѣш. зад. высылаю бесплатно. Выписывать исключ. по адресу: ВЪЛЛА-ЦЕРКОВЬ, Киев. губ., С. А. Козловскому. 5—2